

KOSMIŠKAI KŪRYBIŠKAS EROSAS: „AMŽINOJO SUGRĮŽIMO“ POTENCIACIJA

Kęstutis Šerpetis

Klaipėdos universitetas

Politologijos katedra

Minijos g. 153, Klaipėda

El. p. smfdoc@centras.lt

Algis Mickūnas. *Summa erotica*. Dailininkas Arūnas Gelūnas. Vilnius: Apostrofa, 2010, 226 p.

Nūdienos visuomenėse ryškėjančių įvairiausių skirčių, ribų ir barjerų liminalizacija, paprastai siejama su globalizacijos suponuojamu visapusišku atvirumu, palyginamumu ir nevaržomu *agonu*, komplikuojasi bandant įvertinti ir įbūtinti sudėtingesnes – egzistencines ir kultūrinės žmogiškosios būklės dimensijas... Čia išskylantys fenomenai, stengiantis juos „performatuoti“ veiklinių, inovacinių, va-

dybinių ar instrumentinių priėgų rėmuose, prarasdami savo tradicijoje įtvirtintas diskursyvines-semantines apibrėžtis, netikėtai „atveria“ projekcijas, netelpančias į sertifikuotas elgsenos, reprezentacijos ir normatyvumo koordinacinių sistemas.

Tuo pat metu savo sklaidoje šios avangardinės, „maištaujančios“, deviantinės egzistencinės ir dvasinės-kultūrinės refleksijos ir ja grindžiamų orientacijų, išvalgų ir veiksmų tendencijos iš tiesų nėra moralinės-etiinės pažangos išraiška. Jų išoriškai deklaruojamas inovatyvus turinys tarsi kontrabanda „įveda“ į mūsų postmodernią realybę „amžinai sugrįžtantį“ substantyvų žmogiškosios savipratos ir giluminės savitarpio komunikacijos būdą, kurios ištakų tektį ieškoti mitinėse *homo sapiens* prigimties gelmėse.

Būtent tokio pobūdžio intenciją ir turinį realizuoja mūsų tėvynainio, Ohajo (JAV) universiteto profesoriaus Algio Mickūno teminė monografija „Summa erotica“, išleista Lietuvoje.

Pažymėtina, kad knygos turinys esmingai skiriasi nuo provokacinio erotizmo sampratų konotatyvumo. Jau įvade autorius pabrėžia, kad „tokie fenomenai, kaip erosas, nėra kultūros kūriniai, priešingai – kultūros kūrinuose mėginama juos apčiuopti, atskleisti, parodyti ir apibrėžti“ (p. 12). Lygiai taip pat autorius iš anksto atriboja eroso plotnę nuo dominuojančių gamtamokslinių ir sociohumanitarinių paradigmu, legitiμουojančių viso žmogiškųjų raiškų spektro (ir ypač – erotikos) sudrausminimą bei redukciją, – į meilę, šeimą, seksą, kūrybą, tikėjimą ir t. t.

Kitaip tariant, viskas baigiasi, anot A. Mickūno, „eroso redukavimu į subjektyvumą – kažkokį vidinį, kažkur žmogaus kūne glūdintį subjektą, kurio troškimų saviprieša suponuoja visuomeninių normų priešpaudos neišvengiamumą bandant suderinti šio psichinio tvano priešybės (p. 21–22). Todėl, prieš išskleidžiant imanentinę-autorinę erotikos sampratą ir turinį, knygoje aukštu filosofiniu ir metodologiniu lygiu analizuojamas lemtingas eroso kultūrinei refleksijai ir išgyvenimui Vakarų mąstymo principinis dualizmas – kūno ir dvasios antagonizmas.

Kultūrinių, filosofinių ir socialinių teorijų dėl tikrovės ir vaizdinių, kūno ir sielos, materijos ir proto dualizmas, pasak autoriaus, ne tik priveda prie absurdiškų spekuliacijų dėl išraiškų (pvz., džiaugsmo, kančios, liūdesio, gesto ir pan.) patirties adekvatumo, bet ir neigia galimybę suprasti bet kokią patirtį iš viso (p. 42). Nors esmė čia – ne loginiame paklydime, bet aiškiai socialiai ir politiškai-administraciškai artikuliuotame siekime valdyti Kito (visuomenės, masių) žmogaus norus, geismus, aistras atribojant kūno ir dvasios dimensijų pirminę visovę į atsietas ir priešiškas dalis. Šią Platono suformuluotą filosofinę perskyrą į totalios teocentristinės pasaulėžiūros rangą iškėlė dvasinė Bažnyčios hegemonija Europos viduramžių epochoje. Aistrą eliminuojantis dualizmas čia permelkia tiek privatų gyvenimą, tiek ir asketo atsižadėjimą nuo pasaulio, sadistiškai aukojant kitus ir save dangiškojo Tėvo garbei.

Visiškai suprantama, konstatuoja A. Mickūnas, kad šio aukojimo centras – moters kaip geidulių sankaupos pašalinimas-utilizacija, tuo pat metu išsaugant ir netgi propaguojant moderniosios Madonos kultą su jos techniškai į lytines dalis suprastintu kūnu. Galiausiai ši mechaninė suma redukuojama į pornografinių „sandūrių“ kombinacijas, analogiškas de Sado seksualinei mechanikai.

Tačiau Vakaruose susiklostęs kūno interpretavimas nėra ir niekada nebuvo visuotinis, kaip kad netapo universalios europocentristinės verty-

bės, nežiūrint į visą kolonializmo ir kultūrinio imperializmo įdirbį vertybiškai civilizuojant „Orientą“.

Priešpriešindamas dualistiniam mechanicizmui ir jo sekoms žmogiškojo kūno saviraiškose dinamiško kūno žaismo spontaniškumą, autorius akcentuoja, kad „Kiekvienas kūniškas gestas, poza ar judesys yra procesas, sudarantis jų serijas, ne tik formuojantis nuotaikas, bet ir išraiškų pagavumą (sugestyvumą – K. Š.), pakeičiantį žmogų – išaukštinant, parklūpdant, sujaudinant koku nors įvykiu ir t. t.“ (p. 57–58). Tai ne tik individų patirtis, – nes išraiškų plotmės priklauso pasauliui, – tai visatos būsenos, per kurią žaismę pasirodo visi daiktai ir įvykiai. Nesunku pastebėti, kad per visą žmonijos istoriją universaliausiu tokios sugestijos / autosugestijos motyvu ir stimulu neabejotinai buvo ir lieka erotinis troškimas. Sykiu jis ne tik naikina atstumus, intencijas bei ribas (realias ir menamas), bet ir išstumia šiuos dalinumus atlaisvindamas vietą ir erdvę patraukliam / atraktyviam pasauliui.

Šią mintį autorius rutulioja ne tik pasitelkdamas istorinius pavyzdžius ir metaforas (Napoleoną, Kleopatrą), bet ir išryškindamas, pradedant nuo Platono filosofijos paskirties reinterpretacijos ir baigiant S. Freudo kūrybinės sublimacijos motyvavimu eroso (libido) transmutacijoje. Tačiau autentiška eroso legitimacija, jo „Išeities – Sugrįžimo“ cikle siejama su moters statuso evoliucija – nuo raganų persekiojimo iki Marijos įvaizdžio transcendavimo į individualų gyvenimą ir moralinę kultūrą.

Šiuo pagrindu A. Mickūnas skiria nemenką savo tyrimo dalį eroso ir religijos santykiui, nes „erotiško paneigimas įvairiose tradicijose neišvengiamai susijęs su religine plotme“ (p. 15). Autorius šmaikščiai ir taikliai nušviečia Bažnyčios ir kitų totalitarinių institucijų amoralumą būtent kovoje su erotika, kurios rezultatas – iškylantis didžiulis lytinis perversijų ir deviacijų „sąvašynas“, nūdien netgi pretenduojantis į kultūrinį statusą ir legalizaciją. Tuo tarpu autentiškos, neiškreiptos erotikos sugrąžinimas ir moderni kompleksinė legitimacija tiesiog „atimtų deguonį“ iš tų neorganiskų sadomazochistinių fantazmų. „Erotinis kūnas ištirpdo organinį kūną, nes erotinis organinių dalių „naudojimas“ priverčia jas transcenduoti savo pačių tikslingumą“ (p. 180).

Autentišką eroso atgaivinimo kelią autorius išvelgia ir išsamiai analizuoja Indijos „žaismingos kosminės erotikos“ virsmuose. Nepalyginamai senesnėje ir gilesnėje nei Vakarų tradicijoje Indijos erotika išgyvenama kaip „šventa“, bet be platoniškos vertikalės, jai svetima falokratija ir technokratija (p. 184). Analitinėje Indijos mitologijos apžval-

goje A. Mickūnas neapeina skirtingų ir net priešingų religinių-mistinių erotikos statuso interpretacijų pačioje Indijos dvasinėje refleksijoje, bet išskleidžia organišką ir kosmišką meninį-kūrybinį jos „inkarnacijų“ spektrą visose Indijos kultūros plotnėse.

Vakaruose erotinis grožis siejamas su integruojančiomis asmenybės galiomis, o Rytuose erosas „sumaišo visus kosmoso įvykius“ (p. 217). Tai, kas Vakaruose reflektuojama pasitelkus organines metaforas ir užuominas, Indijoje iškeliami į sąmonės ir viešumo lygmenį, išryškinant, kad „tiesiogiai išgyvenama erotinė patirtis kaip tik ir sudaro sąmonės struktūrą“ (p. 219). Jos sklaidoje žmogus pasijunta kosmine būtybe, kurios individualios energijos persilieja į universalų kosmoso procesualumą.

Tokia, alternatyvi postmodernių Vakarų mentalumui, grimztančiam į nužmoginto sociumo tuštumą, intencija, – konstatuoja A. Mickūnas, – atveria Vakarams galimybę atkurti tą magišką *eroso* užburta pasaulį, be kurio viskas yra veltui (p. 227).

Nesunku suvokti, kad nūdienos Lietuvos sąmonė, traumota aibės istorinių, socialinių, kultūrinių ir egzistencinių transformacijų, galėtų daug pasisemti ir įsisavinti iš kitų kultūrų dvasinės savireguliacijos ir pozityvios giluminės savivokos patirties, įžvalgų ir įgūdžių ne tik priešinantįs dvasinėms negandoms, bet ir sublimuojant beasmenes totalinių būties iššūkių stichijas. Profesoriaus A. Mickūno „Summa erotica“, be abejonės, nevienareikšmiškai reflektuojama ir mūsų kultūrinės dvasios savizinos ir savieškos klystkeliuose ir klaidžiojime, pagrįstai ir pamatuotai laikytina nauju žodžiu Lietuvos kultūrinėje-dvasinėje savivokoje ir reikšmine-ženklina gaire bei orientyru gilesnio, autentiškesnio savasties atsivėrimo sau ir pasauliui kelyje.